

Berina Meheljić

ISTRAŽIVANJE

Koliko djeca i mladi znaju o nasilju!

<http://www.fondacijacure.org>

Berina Meheljić

ISTRAŽIVANJE

Koliko djeca i mladi znaju o nasilju!

<http://www.fondacijacure.org>

NASLOV:

Koliko djeca i mladi znaju o nasilju

Izdavač/izdavačica

Fondacija CURE

Za izdvača/izdavačicu

Jadranka Miličević

Taida Horozović

Autorka

Berina Meheljić

Štampa

Cober d.o.o.

Tiraž

400

<http://www.fondacijacure.org>

Fondacija CURE

"Upoznaj svoja prava i herstory, osnaži se I aktiviraj!"

SADRŽAJ:

UVOD	5
1. TEORIJSKI DIO.....	6
1.1. Osnovni pojmovi – Šta je nasilje?.....	7
1.2. Vrste nasilja.....	8
1.3. Zašto se čini nasilje.....	11
2. ISTRAŽIVANJE.....	12
2.1. Cilj istraživanja.....	12
2.2. Uzorak.....	13
2.3. Postupak.....	14
3. REZULTATI.....	14
3.1. Rezultati prikazani kroz grafikone i tabele.....	15
3.2. Rezultati.....	45
3.3. Šta ljude potiče na agresivno ponašanje i koliko sve to može uticati na razvoj djeteta, njegov odgoj i obrazovanje?.....	46
3.4. Kako prevazići stanje i kako pronaći rješenje i mjere?.....	47
4. ZAKLJUČAK.....	48
5. LITERATURA.....	49
6. PRILOZI.....	50
O Fondaciji CURE Herstory.....	57

UVOD

Fondacija CURE je u sklopu edukativne inicijative „Upoznaj svoja prava i žensku istoriju (herstory), osnaži se i aktiviraj!“ koja je uz finansijsku podršku od strane CFD Švicarske feminističke organizacije uradila istraživanje o tome koliko su mladi ljudi u BiH upoznati sa problemom nasilja, sa oblicima nasilja koji postoje, te o postojanju SOS telefona za žrtve koje su preživjele nasilje i zakona u BiH koji štite od nasilja i kažnjavaju počinitelje.

Države kreiraju zakone, programe i sigurne kuće za žene koje odluče prestati trpiti nasilje i u mogućnosti su izaći iz situacije nasilja. Razvijenije države imaju organizovane sigurne kuće i organizacije za konzultacije nasilnika koji su se opredjelili, što zbog sankcija što zbog stvarne posvećenosti izlječenju od nasilnog ponašanja, potražiti stručnu pomoć.

U današnje vrijeme svakodnevno se susrećemo sa problemom nasilja, posebno kada je riječ o vršnjačkom nasilju. Pored toga što je nasilje nad ženama izraženo, sve je veći broj mladih djevojaka i muškaraca koji se skoro svakodnevno susreću sa nekim od oblika nasilja. Teška ekonomska situacija i velika nezaposlenost su preveliko breme za siromašan narod, može, a veoma često i jeste razlog zašto dolazi do pojave problema nasilja. Borba za svakodnevni život (preživljavanje) nerijetko odvlači pažnju roditelja sa brige o svojoj djeci na drugu stranu. Nerijetko, zbog situacije i očaja u koji zapadaju roditelji/ke, staratelji/ke i drugi/e, često svoje raspoloženje i predrasude ispoljavaju i pokazuju prema djeci i mladima. Pa tako djeca i mladi postaju žrtve nasilja.

Međutim da bismo mogli/e postaviti problem i hipoteze, te ih ispitati, trebamo razjasniti pojmove nasilja, tj. teorijsku osnovu koja bi nam poslužila kao okvir za istraživanje. U teoriji i praksi nema dileme oko ovog pitanja. Djeca i mladi su zlostavljani kada ih druga osoba povrijedi ili kada se loše odnosi prema njima. Uobičajene osobe koje zlostavljaju jesu, otac, majka, maćeha ili odrasla osoba, bilo da je to u obitelji, školi, fakultetu, te van obitelji, škole i fakulteta, od strane partnera/ki, prijatelja/prijateljica i drugih osoba s kojima se susreću u svakodnevnom životu.

---

1. TEORIJSKI DIO

Cilj svih akcija o ljudskim pravima je jednostavan: osigurati dostojan život za svaku osobu na svijetu. Ono što predstavlja smisao za one koji/e žive udobnim i sigurnim životom, ne predstavlja ništa onima koji žive na marginama društva. Rad na ljudskim pravima nikada se neće zaustaviti. Mnogi zakoni su doneseni, ali je potrebno više rada na sprovođenju istih. Prije pedeset godina, djeca i mladi nisu mnogo govorila o ljudskim pravima, zapravo, ni odrasli nisu govorili/e o njima na ovaj način na koji se danas govori.

Svjetska deklaracija o ljudskim pravima, sa svojih 30 članova definiše značenje i vrijednost života. Spekter tema unutar ljudskih prava su veoma složene i zbog toga se javljaju razni problemi kao što je - mnogi ljudi misle da su ljudska prava luksuz prosperitarnih zemalja. Ovdje se postavlja pitanje „Šta je važnije?: – da država poštuje ljudska prava ili da njen narod ima zaposlenje, kuću i dovoljno hrane. Ili je oboje podjednako važno i treba se raditi na oba procesa? Mnoge države smatraju da nevladine organizacije i Ujedinjene nacije izigravaju svjetskog policajca/ku koji/a ne poznaje uzroke problema i koji/a zanemaruje tradicije stare hiljadu godina, a koje su najčešće izgovor za nasilje protiv djevojčica i dječaka, žena i muškaraca.

Svjedoci/kinje smo da se nasilje svakodnevno događa u porodici i van nje, u školi i van škole, a sve je češća pojava nasilja na ulicama što predstavlja jedan od značajnijih problema i prijetnja je sigurnosti generalnog građanstva. Iako se nasilje još uvijek smatra kao problem pojedinca/pojedinke ili obitelji u kojoj se ono dešava, jasna slika koja dolazi sa ulica ukazuje da je to problem društva i da treba zajednički raditi i djelovati kako bi se umanjile posljedice koje ovaj problem prouzrokuje.

Nasilje je društveni problem, ali u Bosni i Hercegovini djeca i mladi još uvijek ne uče niti dobijaju znanja o tome koja je definicija nasilja, kako prepoznati nasilje, pa iz toga proizilazi i činjenica da ne pričaju o oblicima nasilja i kada budu žrtve, jer zbog nedovoljnog saznanja smatraju da su to „normalne“ stavri koje su im se desile. Postavlja se pitanje zašto žrtve koje su (preživjele) nasilje šute o svemu, šta država i društvo poduzimaju po pitanju nasilja, posebno kada se radi o vršnjačkom nasilju, zašto se javljaju problemi sa maloljetničkom delinkvencijom?

U većini slučajeva odgovornost se prebacuje na roditelje, na obitelj, međutim, i društvo i škola zajedno sa obitelji dijele odgovornost za pravilan razvoj djeteta i za činjenje svega što je potrebno za i u interesu mlade osobe. Nasiljem se samo uzrokuje nasilje i nikada nije način da se dostigne zdrava komunikacija.

1.1. Osnovni pojmovi

Šta je to nasilje?

Svaki čin protiv vaše volje koji vas ugrožava psihički, fizički i seksualno – čin je nasilja. Nasilje možemo odrediti kao skup ponašanja čiji je cilj kontrola nad drugim osobama upotrebom sile, zastrašivanjem i manipuliranjem.

Nasilje u obitelji i društvu je problem s kojim se susreću sve zemlje svijeta. Jedan od akutnih problema bosanskohercegovačkog društva je nasilje nad ženama. Nasilje predstavlja prvenstveno zdravstveni problem cijeloga društva. Nasilje nad ženama je javni a ne privatni problem, a svaka osoba može i treba doprinjeti da se nasilje zaustavi.

Nasilje protiv žena, djevojaka i djevojčica dešava se svakodnevno, ali i dalje ostaje tabu tema i nasilje nije javno osuđivano. Poznato je da je nasilje globalno rasprostranjen problem i da se nasilje najčešće dešava djevojčicama, djevojkama i ženama. Počinitelji su najčešće muškarci i to oni bliski djevojčicama i/ili djevojkama i/ili ženama koje zlostavljaju (partner/muž/dečko, otac, brat, itd).

Svako namjerno psihičko ili fizičko nasilno ponašanje koje se dešava među djecom i mladima smatra se nasiljem. U današnje vrijeme nasilje među vršnjacima i vršnjakinjama je u porastu. Svaka vrsta i oblik nasilja se najčešće vrši s ciljem povređivanja drugog/druge, bez obzira na mjesto izvršenja, oblik nasilja ili težinu te odražava neravnotežan odnos snaga (jači/a protiv slabijeg/ije). Veoma često se dešava da ni mladi/e počinitelji/ke vršnjačkog nasilja ne uviđaju da je ti što rade loše, da su počinili/e čin nasilja, upravo iz razloga što se jako malo priča o oblicima nasilja i što djeca i mladi nisu dovoljno educirani/e o nasilju.

Nasilništvo je okrutan i promišljen čin zastrašivanja s ciljem stjecanja moći prevlasti nad drugom osobom.

Takvo određenje nasilja može se primjeniti na najčešće oblike nasilja:

Tjelesno/fizičko nasilje,

Psihološko nasilje,

Seksualno nasilje,

Ekonomsko nasilje,

Verbalno nasilje,

Najčešći oblici nasilja nad djecom i mladima su verbalno, fizičko i seksualno nasilje. Nerijetko vidimo emotivno, psihičko i finansijsko (ekonomsko) nasilje.

1.2. Vrste nasilja

Fizičko nasilje:

Kada je riječ o fizičkom nasilju ono je namjerno uzrokovan fizički napada s ciljem povrjeđivanja druge osobe i javlja se u raznim oblicima, bilo da su udarci, šamaranje, čupanje, pljuvanje, udarci različitim predmetima i drugo.

Fizičko nasilje odnosi se na različite oblike tjelesnog zlostavljanja. Neki od primjera fizičkog nasilja su: udaranje, šamaranje, štipanje, šutiranje, guranje, ubadanje i rezanje, čupanje kose, ugrizi, pokušaj ubojstva i ubojstva (navedeni redosljed nema posebno značenje). Fizičko nasilje pojavljuje se i između vršnjaka/vršnjakinja.

Neposredni znakovi fizičkog zlostavljanja su:

- Ozljede na licu
- Ozljede na prsnoj koži, grudima, abdomenu
- Hematomi i ogrebotine po tijelu
- Iščašenja, napukline ili lomovi kostiju
- Opekline različitog stupnja
- Ozljede nožem ili drugim predmetima
- Vidljivi tragovi gušenja na vratu
- Izbijeni zubi
- Povrede bubnjića
- Ozljede u genitalnom području

Psihčko nasilje:

Psihčko nasilje može imati veoma teške posljedice po osobu nad kojom je izvršeno, ono je prouzrokovano negativnim postupcima i može biti izvršeno od strane pojedinaca/pojedinki, ali isto tako i od strane više osoba (grupe). Psihčko nasilje odnosi se na oblike zlostavljanja s ciljem zadobijanja moći i kontrole nad žrtvom. Razarajuće je na psihičko zdravlje i ličnost. Obuhvata različite zabrane, omalovažavanje, izolaciju, marginalizovanje problema, prijetnje njoj/njemu ili dragoj osobi, uvrede, podcjenjivanje, ucjenjivanje, kontrolu kretanja i sl. Ovakvi oblici nasilnog ponašanja uglavnom ne dovode do vidljivih posljedica pa se veoma često i umanjuje njihova ozbiljnost, iako prouzročena emotivna i psihička šteta za žrtvu je veoma velika.

Psihičke posljedice zlostavljanja su:

- Napetost, nemir, osjećaj slabosti
- Osjećaj straha (za sebe, svoj život, život bliskih osoba)
- Osjećaj srama, krivnje
- Samozanemarivanje
- Gubitak samopouzdanja
- Neurotske reakcije
- Poremećaji spavanja
- Poremećaji ishrane
- Zloupotreba droge, alkohola
- Problemi sa koncentracijom
- Dezorjentacija
- Osjećaj rastresenosti
- Pokušaj suicida

Seksualno nasilje:

Seksualno nasilje je bilo koji seksualni čin, počinjen protiv volje druge osobe, bilo da žrtva nije dala pristanak ili ga nasilnik i nije mogao dobiti jer se radi o djetetu ili nemoćnoj osobi. Seksualno nasilje se odnosi na ve oblike seksualnog uznemiravanja i prisile. Seksualno nasilje uključuje: nepoželjne komentare, egzibicionizam, seksualno zadirivanje, dodire, seksualno ponašanje, geste, riječi, ucjenjivanje kako bi osoba pristala na seksualne aktivnosti, neželjeni seksualni prijedlozi, prisilan seks, incest, pokušaj silovanja, silovanje, bolni ili ponižavajući seksualni čin, bludne radnje, podvođenje, spolni odnos zloupotrebom položaja itd.

U suštini, seksualno nasilje je seksualno dodirivanje ili seksualna aktivnost kada dijete ili mlada osoba ne pristaje na to. Danas se pod seksualnim nasiljem nad djecom i mladima ne podrazumijeva samo realizovanje čisto genitalnih odnosa, već nasilno udvaranje, špijuniranje djece ili maldiv osoba tokom kupanja ili spavanja, te prisiljavanje djece i maldiv na gledanje porno filmova i časopisa. I fizičko i seksualno nasilje su krivična djela Zakonom zabranjena.

Ekonomsko nasilje:

Ekonomsko nasilje je čest, ali do sada slabo prepoznat oblik nasilja, i najčešće žrtve su žene. Ekonomsko nasilje prije svega odnosi se na nejednak nadzor nad pristupom zajedničkim resursima, uskraćivanje pristupa novcu, zaposlenju ili obrazovanju. U širem smislu odnosi se na uništavanje imovine. Ekonomsko nasilje uključuje uskraćivanje i oduzimanje financijskih sredstava, onemogućavanje osobe (najčešće žene) da nađe ili zadrži posao, dovođenje osobe u situaciju da moli za novac, uzimanje njenog novca, neplaćanje alimentacije i sve druge oblike ostavljanja osobe (žene) bez sredstava za život. Ovaj oblik nasilja se najčešće javlja kod žena koje su razvedene ili su u postupku razvoda. Nastaje usljed ostajanja bez stana, nepravilne raspodjele imovine, neredovnog plaćanja naknade za izdržavanje djece.

Verbalno nasilje:

Ljudski govor ima mnogo mogućnosti da namjerno povrijedi. Verbalno nasilje podrazumijeva prijetnje, zadirkivanje, izrugivanje, sputavanje drugog, ponižavanje, vrijeđanje, ignorisanje, vikanje, naređivanje šta možete raditi, gdje možete ići, ko može biti prijatelj/prijateljica i slično. U verbalnom nasilju grube, uvrjedljive riječi jesu osnovni instrument kojim se nasilnik koristi kako bi se povrijedila druga strana. Verbalno zlostavljanje podrazumijeva i nazivanje pogrđnim imenima, uvrede i stalno zadirkivanje.

Verbalno nasilje je najjednostavnije provesti, dešava se u veoma kratkom vremenskom roku, kraća je od fizičkog nasilja, pa samim tim može imati pogubnije posljedice od fizičkog nasilja. Verbalno zlostavljanje najčešće šteti slici o samom/samoj sebi kao kompetentnoj osobi vrijednoj ljubavi, dolazi do smanjenja samopouzdanja i samopoštovanja.

Ovakve reakcije se najčešće javljaju u periodu ako je dijete u ranom djetinjstvu bilo izložene verbalnom nasilju, ali iste posljedice na individuu ostavlja ako se ova vrsta nasilja vrši u adolescentskom dobu. Veoma često se dešava da roditelji prikrivaju svoje verbalno zlostavljanje prema djetetu, i kao izgovor koriste da ga usmjeravaju u život, što najčešće rezultira izjavom „pomažem ti da postaneš samostalna i bolja osoba, spremna da se bori kroz život“. Iako je jasno da verbalno nasilje ostavlja i te kako teške posljedice na osobu koja ga je doživjela.

1.3. Zašto se čini nasilje?

Moglo bi se postaviti pitanje da li je stvaranje reda tj. prisiljavanje na određenu disciplinu koju nameće okolina, akt nasilja ili nije? Kako ljudi u našem društvu reaguju na nasilje? Koliko je osoba sposobna da se kontroliše, odnosno koliko poznaje sebe? Ako individua uspije spoznati sebe, svoje mane i vrline, moći će drugačije reagovati. Spoznati sebe je prva i vrlo važna karika u trasiranju uspjeha u odnosima sa sobom, drugima i svojom okolinom. Namjera nasilnog ponašanja jeste da se žrtva dovede u nepriliku, nasilna osoba želi pokazati snagu. Nasilništvo ne poznaje kulturološke ili socijalne razlike i ne mora uvijek imati isti oblik, ali ztao ima iste, razarajuće posljedice. Posljedice nasilja među vršnjacima su veoma ozbiljne kako za osobe koje trpe nasilje, tako isto i za one koje vrše nasilja, ali isto tako za osobe koje su posmatračice i svjedoci/kinje nasilja. Agresivno ponašanje pojedinaca/pojedinki u školama i na ulici veoma često prerasta u otvoreno i opasno nasilje. Fizičko nasrtanje, zastrašivanje, traženje novca, konstantno uznemiravanje, prijetnje, verbalni obračuni i druge metode koje primjenjuju nasilni pojedinci i pojedinke, postali su veliki problem za djecu i mlade koji se svakodnevno suočavaju sa ovim problemom. Važno je spomenuti da roditelji i škola prije svega igraju presudnu i veoma važnu ulogu u podučavanju i odgoju djeteta ka samodisciplini. Dužnost društva u cjelini je da osigura bezbjedno okruženje u obrazovnim institucijama, na ulici jer savko ima pravo da se osjeća sigurno i zaštićeno.

U našem društvu najizraženije je nasilje nad ženama koje se dešava u cijelom svijetu već vijekovima. Nasilje se može desiti svakoj ženi, nasilje nije posljedica ženinog ponašanja , već posljedica patrijarhalnog sistema u kome muškarci zloupotrebljavaju moć.

---

2. ISTRAŽIVANJE

2.1. Cilj istraživanja

Problem vršnjačkog nasilja i nasilja koje se vrši nad djecom i mladima je jedan od najzančajnijih problema, obzirom da je prošireno i povezano sa čitavim nizom posljedica koje zauzimaju visoko mjesto na ljestvici morbiditeta i mortaliteta. Ono što posebno zabrinjava jeste sve izraženije nasilje u našem okruženju na ulicama, u školama, u obitelji. Cilj ovog istraživanja je utvrditi u kojoj je mjeri ono prisutno, da li djeca i mladi prepoznaju oblike nasilja, u kojoj mjeri su informirani o zakonima u BiH koji štite od nasilja i kažnjavaju počinitelje, te koliko je njihovo znanje o postojanju SOS telefona za žrtve nasilja. Ovim istraživanjem želimo ukazati i na to koliko su djeca u ruralnim i urbanim sredinama upoznati sa problemom nasilja.

Problemi istraživanja

U skladu sa ciljem, definirani su sljedeći problemi ovog istraživanja:
Ispitati koliko su djeca i mladi upoznati sa oblicima nasilja u našem društvu.
Ispitati koliko obrazovanje roditelja utiče na znanje o oblicima nasilja.
Ispitati da li su djeca i mladi upoznati sa postojećim Zakonima u BiH koji štite od nasilja i kažnjavaju počinioce.
Ispitati da li djeca i mladi imaju saznanje o postojanju SOS telefona za žrtve nasilja.

Hipoteza

S obzirom na cilj ovog istraživačkog rada, glavna hipoteza bi glasila:

Predpostavka je da djeca i mladi nemaju dovoljno saznanja o oblicima nasilja, postojanju SOS telefona za žrtve koje su preživjele nasilje i zakonima u BiH koji štite od nasilja i kažnjavaju počinioce.

Podhipoteze:

Na osnovu hipoteze, mogu se izdvojiti sljedeće podhipoteze:

H1: Djeca i mladi znaju šta je to nasilje

H2: Djeca i mladi prepoznaju i razlikuju oblike nasilja

H3: Djeca i mladi su upoznati sa brojevima SOS telefona u slučaju nasilja

H4: Djeca i mladi znaju Zakone u BiH koji štite od nasilja i kažnjavaju počinitelje

H5: Stručna sprema roditelja utiče na to koliko će djeca i mladi imati saznanje o oblicima nasilja

2.2. Uzorak

Uzorak čine:

1. Učenici/e u redovnoj nastavi osmih razreda osnovnih škola u BiH
2. Učenici/e u redovnoj nastavi od I do IV razreda srednjih škola u BiH
3. Studenti i studentkinje sa područja Bosne i Hercegovine
4. Građani i građanke BiH

Metoda

U ovom istraživanju korišten je Servej metod (survey method), koji se koristi za ispitivanje stavova, vjerovanja, intencija ljudi. Za potrebe ovog istraživanja ispitanici/e su izabrani predstavnici/e grupa djece i mladih sa područja Bosne i Hercegovine (učenici/učenicice, studenti/studentkinje, građani/građanke). U istraživanju je sudjelovalo 310 ispitanika/ispitanica, koji sačinjavaju uzorak.

Tehnike/instrumenti

U okviru servej metoda, tehnike koje se najčešće primjenjuju su: tehnika upitnika, tehnika intervjua i tehnika skale sudova (sistemi procjene).

U ovom istraživanju korišten je upitnik kombinovane forme (upitnik mješovitog tipa), sa pitanjima vezanog tipa.

Za potrebe ovog istraživanja sastavljen je upitnik zatvorenog tipa u kojem su ispitanicima/ispitanicama uz pitanja ponuđeni odgovori. Upitnik se sastoji od 25 pitanja. Od ispitanika je traženo da ispod uvodnog dijela navedu mjesto stanovanja. Prvi dio pitanja odnosi se na uzrast ispitanika/ica, spol, rod, sredina u kojoj žive, s kim žive, školska sprema roditelja/staratelja, status zaposlenosti roditelja/staratelja.

Zatim slijede pitanja vezana za nasilje, šta je nasilje, koji oblici nasilja postoje, možete li prepoznati oblike nasilja, da li ste izloženi nekom od oblika nasilja, da li ste zatražili/e pomoć, od koga ste zatražili pomoć. Sljedeća pitanja iz upitnika su: da li su tvoji brat ili sestra izloženi nasilju, od strane koga, da li ste izloženi nasilju u obitelji, van obitelji, u školi, van škole, na fakultetu, van fakulteta, od strane koga, koji oblik nasilja, da li ste razgovarali s nekim o tome, s kim i zadnji dio pitanja se odnosi na to koliko su djeca i mladi upoznati sa postojanjem SOS telefona za žrtve (preživjele) nasilje, te da li znaju postoje li zakoni u BiH koji štite od nasilja i kažnjavaju počinitelje, koji su to Zakoni.

Upitnik je sadržavao i pojmovnik sa terminima koji bi mogli biti nepoznati za ispitanika/ispitanicu. Upitnik je anoniman i ima svoju uputu koja glasi: Molimo te da pažljivo pročitaš pitanja i da daš svoje odgovore. Upitnik ne treba potpisivati, a tvoji odgovori će služiti isključivo u istraživačke svrhe. Stoga te molimo da na sva pitanja odgovoriš iskreno. Za pojašnjenje pogledaj pojmovnik sa definicijama za terminologiju.

2.3. Postupak

Da bi se pritupilo istraživanju bilo je potrebno, prije svega, obezbjediti potrebni materijal odnosno instrumentarij istraživanja. Obzirom da je u pitanju anketni upitnik odmah je provedeno glavno istraživanje na skupini od 310 ispitanika/ispitanica u dobi od 14 – 31 godine. Upitnik je primjenjivan metodom grupno vođenog rada sa skupinama veličine jednog razreda i metodom slučajnog odabira. Nakon upoznavanja ispitanika/ispitanica sa svrhom istraživanja i načinom rada ispitanici/e su samostalno popunjavali/e ponuđene upitnike. Dodatno objašnjavanje i pomoć pri ispunjavanju po potrebi davani su individualno. Ispitanicima/ama je stalno naglašavana anonimnost upitnika. Vrijeme trajanja popunjavanja upitnika bilo je 15 minuta, dok je ispitanicima/ama stalno naglašavana anonimnost upitnika. Ispitivanje je provedeno u februaru 2010. godine u devet gradova Bosne i Hercegovine i to u osnovnim i srednjim školama i na fakultetima (Doboj, Sarajevo, Ilidža, Konjic, Travnik, Banja Luka, Zenica, Jablanica, Kiseljak).

3. REZULTATI

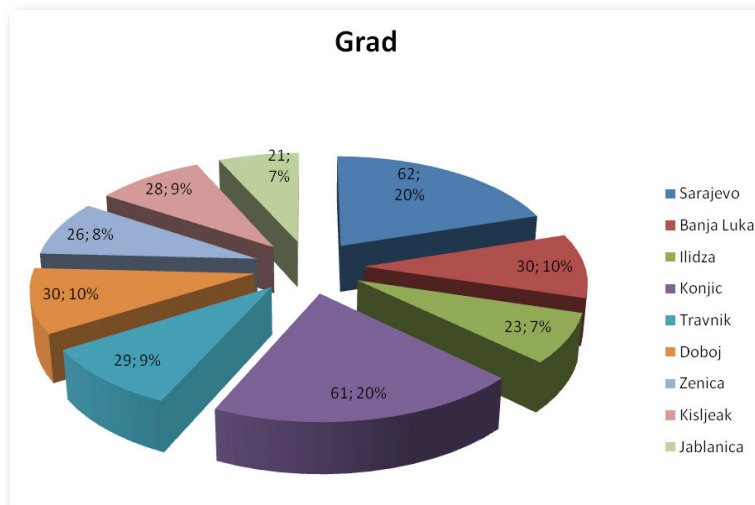
Problem nasilja predstavlja jedan od većih problema u našem društvu. Na osnovu rezultata koji su dobiveni prema ovom istraživanju možemo vidjeti da većina ispitanika i ispitanica ne prepoznaju sve oblike nasilja i nemaju jasnu sliku o tome šta je to ustvari nasilje. Većina njih ne zna da u BiH postoje SOS telefoni za žrtve koje su preživjeli/e nasilje, kao ni to da u BiH postoje Zakoni koji štite žrtvu od nasilja i kažnjavaju počinitelje. U ovom istraživanju učestvovalo 310 ispitanika i ispitanica iz 9 gradova sa područja Bosne i Hercegovine.

3.1. Rezultati prikazani kroz grafikone i tabele

Prvi dio odnosio se na mjesto (grad) iz kojeg ispitanici/e dolaze što se jasno može vidjeti na prikazanom grafikonu i tabeli. Grafikon i tabela br.1

Grafikon i tabela br. 1

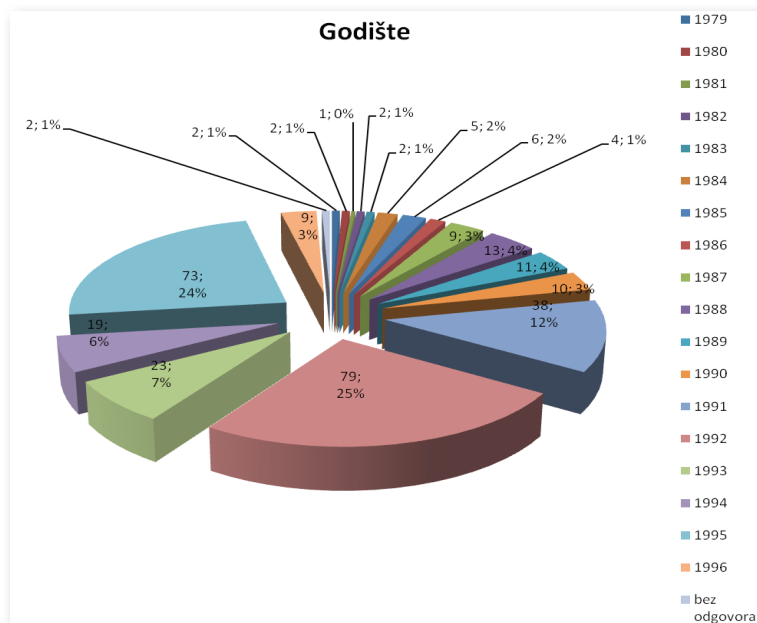
Grad	Frekvencija	Procenti
Sarajevo	62	20%
Banja Luka	30	10%
Ilidža	23	7%
Konjic	61	20%
Travnik	29	9%
Doboj	30	10%
Zenica	26	8%
Kiseljak	28	9%
Jablanica	21	7%
UKUPNO:	310	100%

Frekvencija i procenat ispitanika/ispitanica podjeljen po mjestu (gradu) u kojem žive.

Sljedeće pitanje odnosilo se na godište ispitanika/ispitanica. Iz ovog grafikona i tabele se može jasno vidjeti koji je prosjek godina ispitanika i ispitanica i da se radilo isključivo o djeci (adolescentima) i mladim osobama.

Grafikon i tabela br. 2

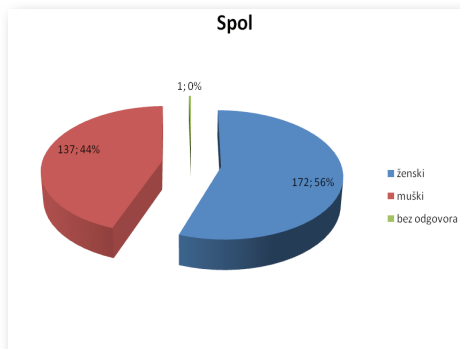

Godište	Frekvencija	Procenti
1979	2	1%
1980	2	1%
1981	1	0%
1982	2	1%
1983	2	1%
1984	5	2%
1985	6	2%
1986	4	1%
1987	9	3%
1988	13	4%
1989	11	4%
1990	10	3%
1991	38	12%
1992	79	25%
1993	23	7%
1994	19	6%
1995	73	24%
1996	9	3%
Bez odgovora	2	1%
UKUPNO:	310	100%

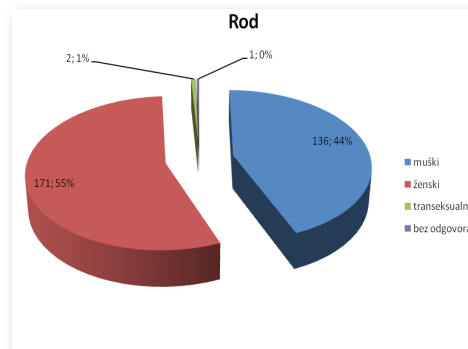
Kao što je već prethodno rečeno u ovom istraživanju učestvovalo je 310 ispitanika/ispitanica, od toga 172 ženskog spola i 137 muškog spola i jedna osoba koja se nije izjasnila kojem spolu pripada. Što se tiče opredjeljenja prema rodu 136 osoba su se izjasnile da pripadaju muškom rodu, 171 ženskom, dvije osobe su se izjasnile kao transeksualne osoba i jedna bez odgovora. A što se može vidjeti iz grafikona i tabele 3 za spol, a za rod iz grafikona i tabele 4.

Grafikon i tabela br. 3

Spol	Frekvencija	Procenti
ženski	172	56%
muški	137	44%
bez odgovora	1	0%
UKUPNO:	310	100%

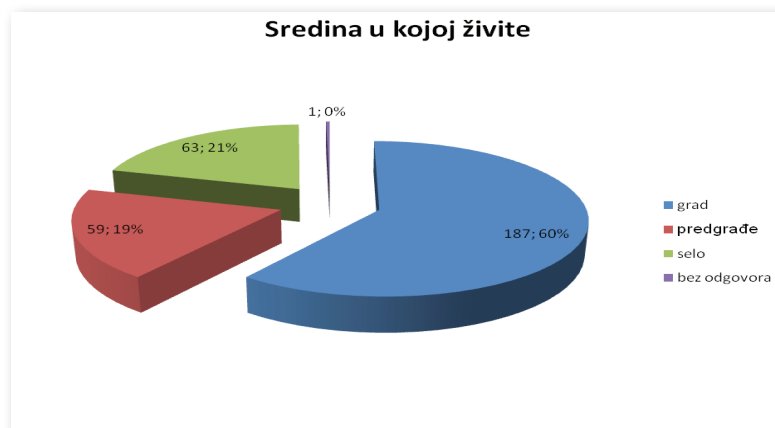
Grafikon i tabela br. 4

Rod	Frekvencija	Procenti
muški	136	44%
ženski	171	55%
transeksualna	2	1%
Bez odgovora	1	0%
UKUPNO:	310	100%

Jedno od pitanja je vezano za sredinu u kojoj ispitanici/ispitanice žive, a odnosilo se na grad, predgrađe i selo. Iz ovog pitanja može se vidjeti da je upitnik rađen na različitim područjima, što je podrazumijevalo urbanu i ruralnu sredinu. Grafikon i tabela broj 5 jasno pokazuju koji je omjer u pitanju.

Grafikon i tabela br.5

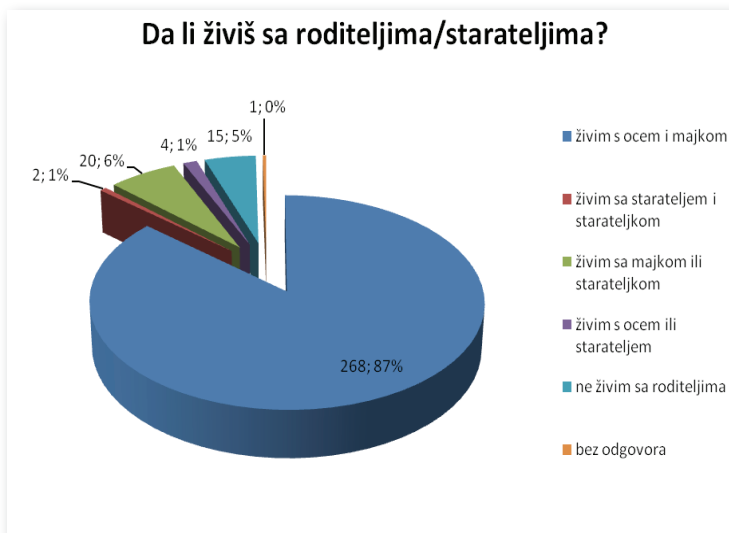

Sredina u kojoj živite	Frekvencija	Procenti
Grad	187	60%
Predgrađe	59	19%
Selo	63	12%
Bez odgovora	1	0%
UKUPNO:	310	100%

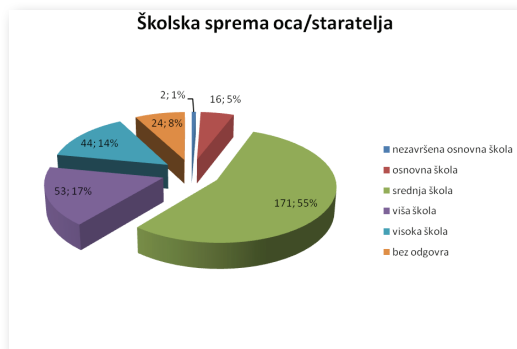
Kako bismo dobile jasnu sliku o tome u kakvom okruženju ispitanici/ispitanice žive kroz ovaj upitnik smo tražile podatke o tome da li žive sa ocem i majkom, ili sa starateljem i starateljkom, ili samo sa majkom/starateljkom, ocem/starateljkom, ili uopće ne žive sa roditeljima/starateljima. Rezultati koje smo dobile su da 268 (87%) ispitanika/ca žive sa ocem i majkom, njih 20 (6%) živi samo sa majkom, dok 15 (5%) ne živi sa roditeljima / starateljima, 4 ih živi sa ocem, a 2 sa starateljima.

Grafikon i tabela br. 6

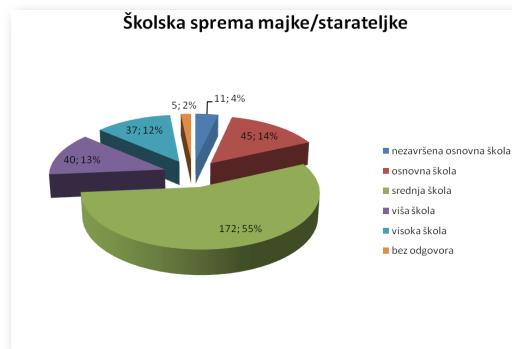
Da li živiš sa roditeljima/starateljima	Frekvencija	Procenti
Živim sa ocem i majkom	268	87%
Živim sa starateljem i starateljkom	2	1%
Živim sa majkom ili starateljkom	20	6%
Živim sa ocem ili starateljem	4	1%
Ne živim sa roditeljima	15	5%
Bez odgovora	1	0%
UKUPNO:	310	100%

Da bismo potvrdile pretpostavku da stručna sprema i zaposlenost utiču na to koliko će djeca i mladi biti upoznati sa oblicima nasilja i o problemu nasilja, od ispitanika i ispitanica smo tražile odgovore na navedena pitanja. Stručna sprema oca i majke vidljiva na grafikonima i tabelama br.7 i 7a, a zaposlenost je prikazana na grafikonu i tabeli br. 8.

Školska sprema oca/staratelja	Frekvencija	Procenti
Nezavršena osnovna škola	2	1%
Osnovna škola	16	5%
Srednja škola	171	55%
Viša škola	53	17%
Visoka škola	44	14%
Bez odgovora	24	8%
UKUPNO:	310	100%

Grafikon i tabela br. 7

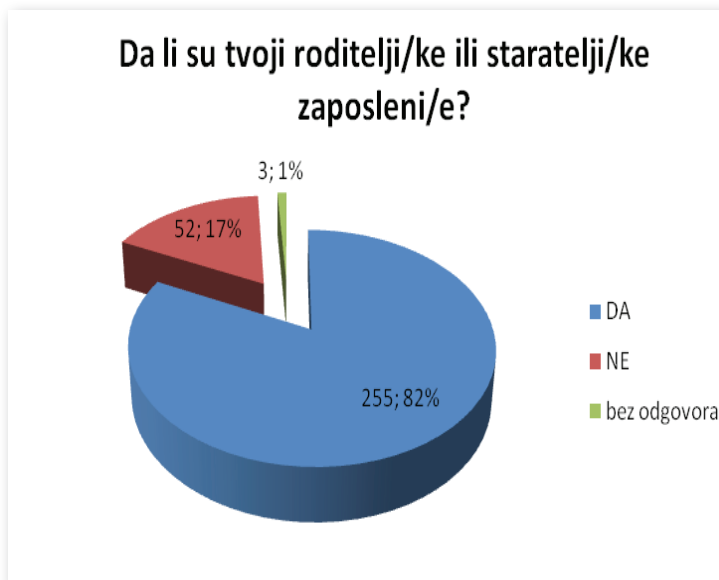

Školska sprema majke/starateljke	Frekvencija	Procenti
Nezavršena osnovna škola	11	4%
Osnovna škola	45	14%
Srednja škola	172	55%
Viša škola	40	13%
Visoka škola	37	12%
Bez odgovora	5	2%
UKUPNO:	310	100%

Grafikon i tabela br.7a

Grafikon i tabela br.8

Da li su tvoji roditelji/ke ili staratelji/ke zaposleni/e?	Frekvencija	Procenti
DA	255	82%
NE	52	17%
Bez odgovora	3	1%
UKUPNO:	310	100%

Prvi dio upitnika odnosi se na opće podatke o ispitanicima/ama, sljedeći dio odnosi se na pitanja vezana za nasilje, oblike nasilja, da li ispitanici/ce znaju šta je nasilje i da li mogu prepoznati oblike nasilje. Na osnovu rezultata dobijenih prema ovom istraživanju možemo vidjeti da od 310 ispitanih, njih 306 (98%) je odgovorilo da zna šta je to nasilje, 2 (1%) su rekli/e da ne znaju i 2 (1%) osobe nisu nista odgovorile. Ovi podatci se mogu vidjeti na grafikonu i tabeli br. 9.

Grafikon i tabela br. 9

Da li znaš šta je nasilje?	Frekvencija	Procenti
DA	306	98%
NE	2	1%
Bez odgovora	2	1%
UKUPNO:	310	100%

Da li ste čuli/e za neke od oblika nasilja 303 (96.5%) je odgovorilo sa DA, 3 (1.5%) su rekli/e NE i 4 (2%) nisu ništa odgovorili/e. Iz ovih odgovora možemo vidjeti da je većina ispitanika/ispitanica čula za oblike nasilja. Grafikon i tabela br.10.

Grafikon i tabela br. 10

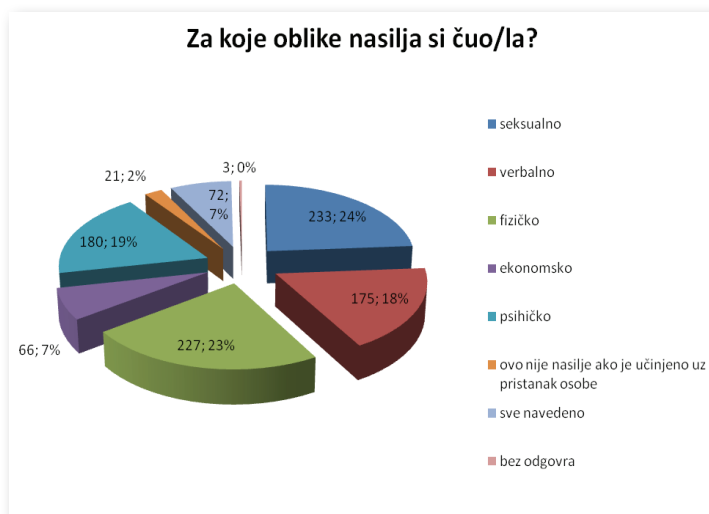

Da li si čuo/la za neke od oblika nasilja?	Frekvencija	Procenti
DA	303	96.5%
NE	3	1.5%
Bez odgovora	4	2%
UKUPNO:	310	100%

Pitanje za koje oblike nasilja ste čuli/e, ispitanicima/ispitanicima je data mogućnost da zaokruže sve oblike nasilja za koja su čuli/e. Najviše odgovora je bilo seksualno nasilje čak 233 (24%) su zaokružili/e ovaj oblik nasilja, sljedeći oblik nasilja za koje su ispitanici/e najviše čuli/e je fizičko nasilje 227 (23%), dok je 180 (19%) njih čulo za psihičko nasilje, 175 (18%) je čulo za verbalno nasilje, samo 66 (7%) ispitanika/ispitanica su naveli/e ekonomsko kao oblik nasilja. Ovi podaci su prikazani na grafikonu i tabeli br.11.

Grafikon i tabela br.11

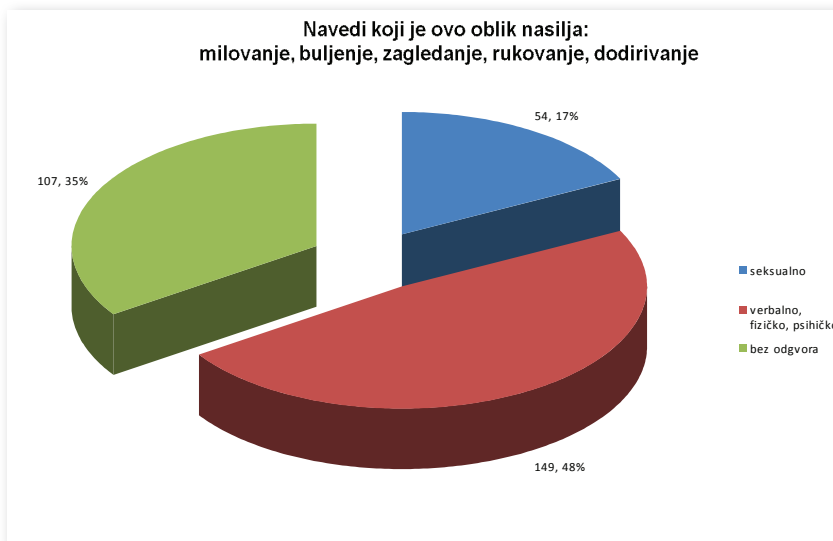

Za koje oblike nasilja si čuo/la?	Frekvencija	Procenti
Seksualno nasilje	233	24%
Verbalno nasilje	175	18%
Fizičko nasilje	227	23%
Ekonomsko nasilje	66	7%
Psihičko nasilje	180	19%
Ovo nije nasilje ako je učinjeno uz pristanak osobe	21	2%
Bez odgovora	3	0%
UKUPNO:		100%

U nastavku ćemo prikazati odgovore ispitanika i ispitanica na pitanje na koje su pored navedenih oblika koji se pojavljuju u nasilnim situacijama trebali/e da stave koji su to bolici nasilja prema njihovom mišljenju. Njihove odgovore ćemo prikazati na četiri grafikona i tabele, onim redosljedom kojim su pitanja i bila postavljena. Grafikon i tabela br. 12a prikazuju odgovore: navedi koji su ovo oblici nasilja – milovanje, buljenje, zagledanje, rukovanje, dodirivanje.

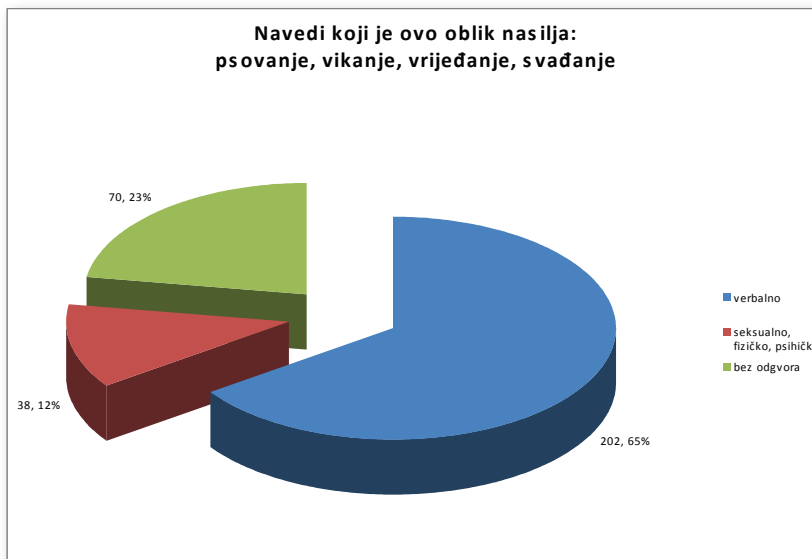
Grafikon i tabela br 12a

Navedi koji je ovo oblik nasilja: milovanje, buljenje, zagledanje, rukovanje, dodirivanje	Frekvencija	Procenti
Seksualno	54	17%
Fizičko, psihičko, verbalno	149	48%
Bez odgovora	107	35%
UKUPNO:	310	100%

Grafikon i tabela br. 12b prikazuju odgovore: navedi koji su ovo oblici nasilja – psovanje, vikanje, vrijeđanje, svađanje.

Grafikon i tabela br. 12b

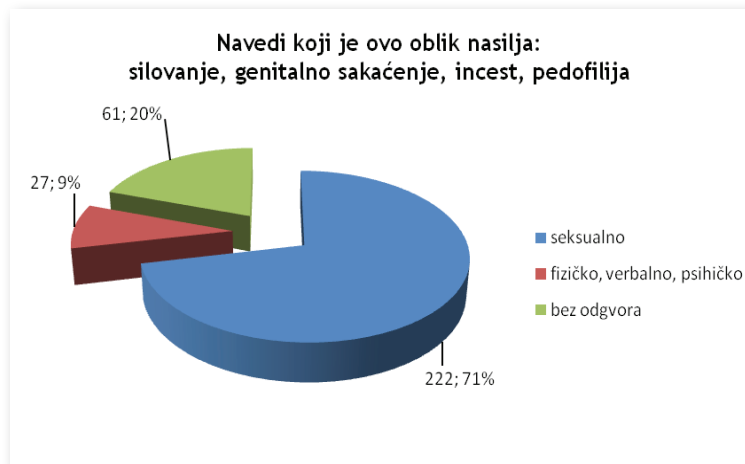

Navedi koji je ovo oblik nasilja: psovanje, vikanje, vrijeđanje, svađanje	Frekvencija	Procenti
Verbalno	202	65%
Seksualno, fizičko, psihičko	38	12%
Bez odgovora	70	23%
UKUPNO:	310	100%

Grafikon i tabela br. 12c prikazuju odgovore: navedi koji su ovo oblici nsilja – silovanje, genitalno sakaćenje, incest, pedofilija.

Grafikon i tabela br. 12c

Navedi koji je ovo oblik nasilja: Silovanje, genitalno sakaćenje, incest, pedofilija	Frekvencija	Procenti
Seksualno	222	71%
Pogrešan odgovor	27	9%
Bez odgovora	61	20%
UKUPNO:	310	100%

Grafikon i tabela br. 12d prikazuju odgovore: navedi koji su ovo oblici nasilja – prijetnja, ucjenjivanje, izolacija, manipulacija.

Grafikon i tabela br. 12d

Navedi koji je ovo oblik nasilja: Prijetnja, ucjenjivanje, izolacija, manipulacija	Frekvencija	Procenti
Psihičko	184	59%
Seksualno, fizičko, verbalno	48	16%
Bez odgovora	78	25%
UKUPNO:	310	100%

Još jedno od pitanja koje je bilo postavljeno ispitanicima/ipsitanicama je bilo sa ponuđenim odgovorima, gdje su oni/one trebali/e da odgovore na ponuđene tvrdnje sa Da, Ne, Možda. I ovo pitanje kao i prethodno je prikazano u više grafikona i tabela.

Prva tvrdnja je bila: nasilje je kada ti neko dosađuje – na ovo pitanje je sa DA odgovorilo 35 (11%) ispitanika/ica, 170 (69%) je odgovorilo sa NE, 41 (13%) je reklo možda, a 64 (21%) bez odgovora. Nasilje je svaki čin protiv naše volje koji nas ugrožava, odgovori su bili sljedeći: DA 211 (68%), NE 15 (5%), MOŽDA 23 (7%), bez odgovora 61 (20%).

Na tvrdnju nasilje je kada nam neko prijeti: 197 (63%) je reklo Da, 15 (5%) je reklo Ne, 37 (12%) je reklo možda i bez odgovora je bio 61 (20%) odgovor.

Sljedeća tvrdnja nasilje je kada nas neko miluje dala je sljedeće odgovore 9% ili 28 ispitanika/ica je reklo Da, 57% ili 175 osoba je reklo Ne, 13% ili 41 odgovor je bio možda i 21% ili 66 je bilo bez odgovora.

Nasilje je kad nas neko istuče, svoj odgovor DA je reklo 74% ispitanika/ica ili 231, Ne 3% ili 8 ispitanika/ica, možda 10 ili 3% i bez odgovora 61 ili 20%.

Tvrdnja nasilje je kada nas neko ogovara dala je sljedeće rezultate – Da 28 (9%), Ne 185 (60%), možda 33 (10%) i bez odgovora 64 (21%).

Odgovori na tvrdnju nasilje je kada nas neko obožava 7 (2%) ispitanika/ica je reklo DA, NE je reklo 219 osoba ili (71%), možda je reklo 19 (6%) i 65 (21%) nisu dali/e nikakav odgovor.

Sljedeća tvrdnja je glasila nasilje je svakodnevna svađa 70 (23%) je reklo DA, 103 (33%) je reklo NE, možda se izjasnilo 75 (24%) i bez odgovora 62 (20%). I posljednja tvrdnja u ovom pitanju je nasilje je sve gore navedeno i odgovori su bili sljedeći 35 (12%) DA, 137 (44%) NE, 38 (12%) Možda i bez odgovora 100 (32%).

Sve odgovore možete vidjeti ispod prikazane na grafikonima i tabelama.
Grafikoni i tabele br. 13a, 13b, 13c, 13d, 13e, 13f, 13g, 13h, 13i.

Nasilje je kada ti neko dosađuje – grafikon i tabela br. 13a

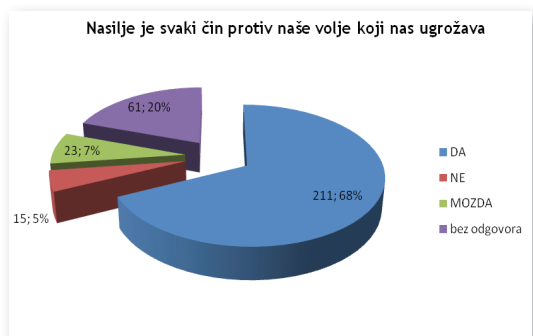
Grafikon i tabela br. 13a

Nasilje je kada ti neko dosađuje	Frekvencija	Procenti
DA	35	14%
NE	170	69%
Možda	41	17%
Bez odgovora	64	21%
UKUPNO:	310	100%

Nasilje je svaki čin protiv naše volje koji nas ugrožava – grafikon i tabela br. 13b

Grafikon i tabela br. 13b

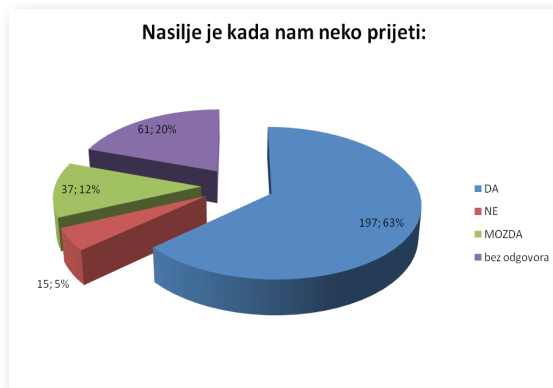

Nasilje je svaki čin protiv naše volje koji nas ugrožava	Frekvencija	Procenti
DA	211	68%
NE	15	5%
Možda	23	7%
Bez odgovora	61	20%
UKUPNO:	310	100%

Nasilje je kada nam neko prijeti – grafikon i tabela br. 13c

Grafikon i tabela br. 13c

Nasilje je kada nam neko prijeti:	Frekvencija	Procenti
DA	197	63%
NE	15	5%
Možda	37	12%
Bez odgovora	61	20%
UKUPNO:	310	100%

Nasilje je kada nas neko miluje – grafikon i tabela br. 13d

Grafikon i tabela br. 13d

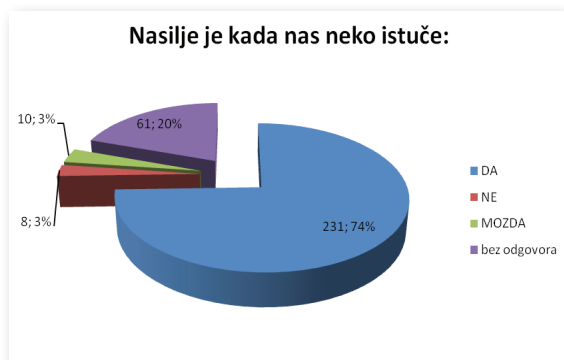

Nasilje je kada nas neko miluje:	Frekvencija	Procenti
DA	28	9%
NE	175	57%
Možda	41	13%
Bez odgovora	66	21%
UKUPNO:	310	100%

Nasilje je kada nas neko istuče – grafikon i tabela br. 13e

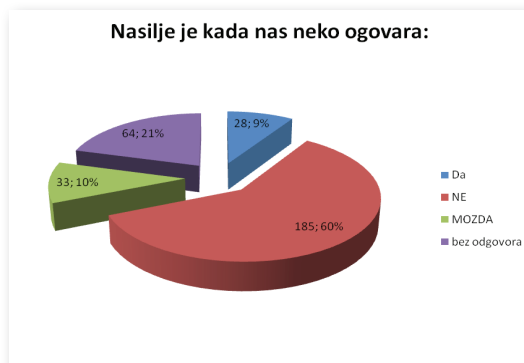
Grafikon i tabela br. 13e

Nasilje je kad nas neko istuče:	Frekvencija	Procenti
DA	231	74%
NE	8	3%
Možda	10	3%
Bez odgovora	61	20%
UKUPNO:	310	100%

Nasilje je kada nas neko ogovara – grafikon i tabela br. 13f

Grafikon i tabela br. 13f

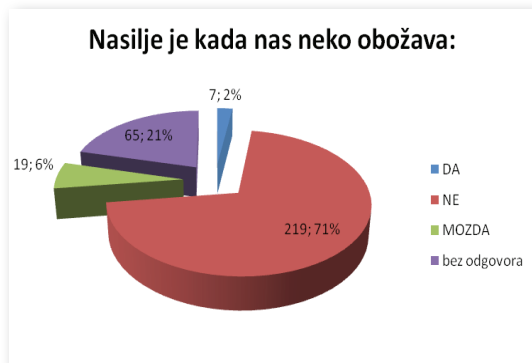

Nasilje je kad nas neko ogovara:	Frekvencija	Procenti
DA	28	9%
NE	185	60%
Možda	33	10%
Bez odgovora	64	21%
UKUPNO:	310	100%

Nasilje je kada nas neko obožava – grafikon i tabela br. 13g

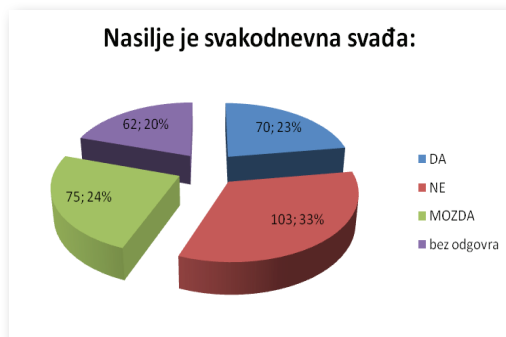
Grafikon i tabela br. 13g

Nasilje je kad nas neko obožava:	Frekvencija	Procenti
DA	7	2%
NE	219	71%
Možda	19	6%
Bez odgovora	65	21%
UKUPNO:	310	100%

Nasilje je svakodnevna svađa – grafikon i tabela br. 13h

Grafikon i tabela br. 13h

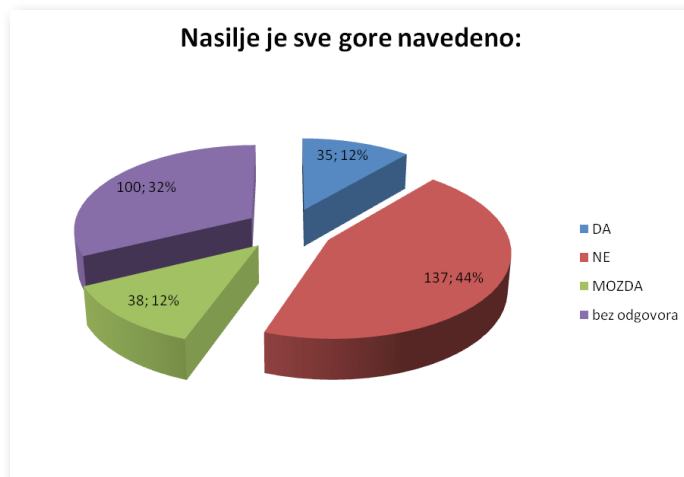

Nasilje je svakodnevna svađa:	Frekvencija	Procenti
DA	70	23%
NE	103	33%
Možda	75	24%
Bez odgovora	62	20%
UKUPNO:	310	100%

Nasilje je sve gore navedeno – grafikon i tabela br. 13i

Grafikon i tabela br. 13i

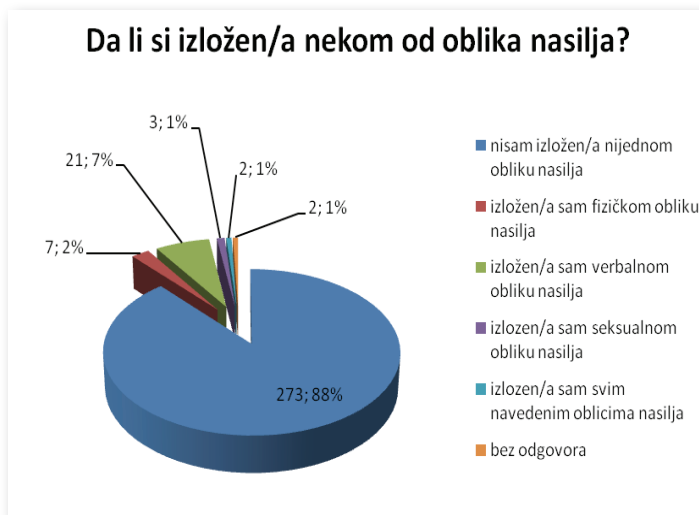

Nasilje je kad nas neko obožava:	Frekvencija	Procenti
DA	35	12%
NE	137	44%
Možda	38	12%
Bez odgovora	100	32%
UKUPNO:	310	100%

Na osnovu rezultata dobijenih prema ovom istraživanju možemo vidjeti da je od ukupno 310 ispitanika/ispitanica 273 (88%) nije izloženo nijednom obliku nasilja dok je 33 (11%) izloženo nekom od oblika nasilja i 2 (1%) bez odgovora.

Grafikon i tabela br. 14

Da li si izložen/a nekom od oblika nasilja?	Frekvencija	Procenti
Nisam izložen/a nijednom obliku nasilja	273	88%
Izložen/a sam fizičkom obliku nasilja	7	2%
Izložen/a sam verbalnom obliku nasilja	21	7%
Izložen/a sam seksualnom obliku nasilja	3	1%
Izložen/a sams vim oblicima nasilja	2	1%
Bez odgovora	2	1%
UKUPNO:	310	100%

Kroz ovo istraživanje ispitanike/ispitanice smo pitale da li su njihovi brat ili sestra izloženi/e nekom od oblika nasilja i većina je odgovorila da nisu i to njih 261 (85%), 20 (7%) je reklo da ne znaju, 13 (4%) je bilo bez odgovora i 15 (4%) su naveli kojim oblicima nasilja su izloženi/e.

Grafikon i tabela br. 15

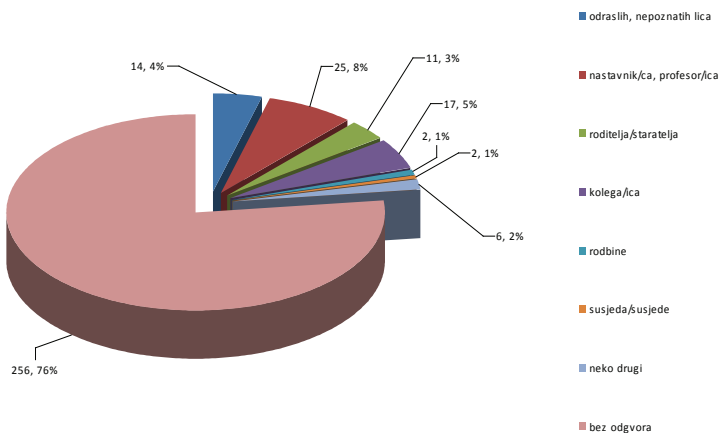
Da li je tvoja sestra ili brat izložen/a nekom od navedenih oblika nasilja?	Frekvencija	Procenti
Nije izložen/a nijednom obliku nasilja	261	85%
Izložen/a je fizičkom obliku nasilja	4	1%
Izložen/a je verbalnom obliku nasilja	10	3%
Izložen/a je seksualnom obliku nasilja	1	0%
Ne znam	20	7%
Bez odgovora	13	4%
UKUPNO:	310	100%

Ispitanici/ispitanice koji su izloženi nekom od oblika nasilja, naveli/e su da je to najviše od strane nastavnika/ica – profesora/ica 25 (8%), 17 (5%) je reklo da je to od strane kolega/kolegica, 14 (4%) od strane odraslih i nepoznatih osoba, od strane roditelja 11 (3%), 6 (2%) od strane nekog drugog/druge, 2 (1%) od strane rodbine, 2 (1%) od strane susjeda/susjede, i bez odgovora 256 (76%).

Grafikon i tabela br. 16

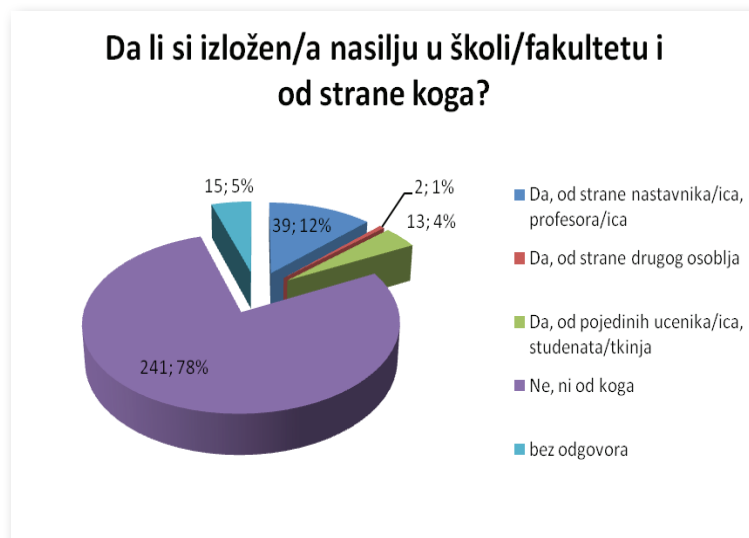
Navedi od strane koga si izložen/a nekom od oblika nasilja?

Navedi od strane koga si izložen/a nekom od oblika nasilja?	Frekvencija	Procenti
Odraslih, nepoznatih osoba	14	4%
Nastavnika/ica, profesora/ica	25	8%
Roditelja/staratelja	11	3%
Kolega/ica	17	5%
Rodbine	2	1%
Susjeda/susjede	2	1%
Neko drugi	6	2%
Bez odgovora	256	76%
UKUPNO:	310	100%

Nasilju u školi i na fakultetu izložene su 54 (17%), a 241 (78%) nije izloženo nijednom obliku nasilja, dok 15 (5%) osoba nije dalo nikakav odgovor na ovo pitanje.

Grafikon i tabela br. 17

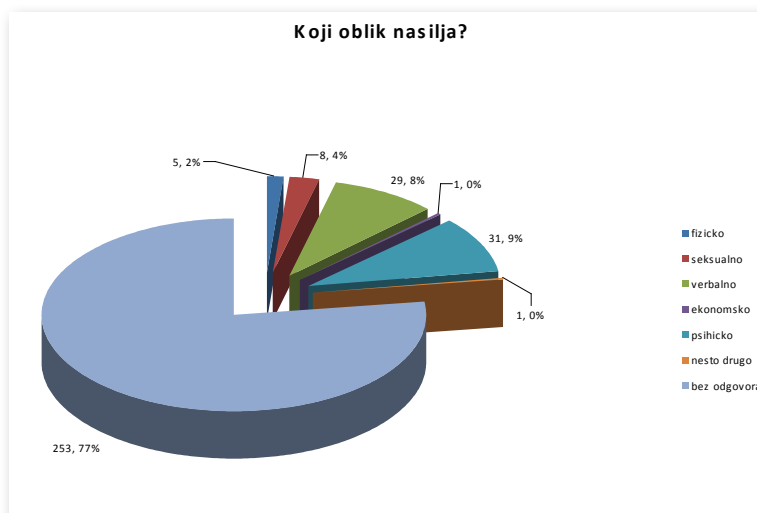

Da li si izložen/a nasilju u školi/ fakultetu i od strane koga?	Frekvencija	Procenti
Da, od strane nastavnika/ica, profesora/ica	39	12%
Da, od strane drugog voditelja	2	1%
Da, od strane učenika/ica, studenata/kinja	13	4%
Ne, ni od koga	241	78%
Bez odgovora	15	5%
UKUPNO:	310	100%

Prema odgovorima ispitanika/ispitanica psihičko nasilje je najviše izraženo 31 (9%), odmah iza psihičkog je vrebalo 29 (8%), zatim seksualno 8 (4%) i fizičko 5 (2%), bez odgovora je bilo 253 (77%) odgovora.

Grafikon i tabela br. 18

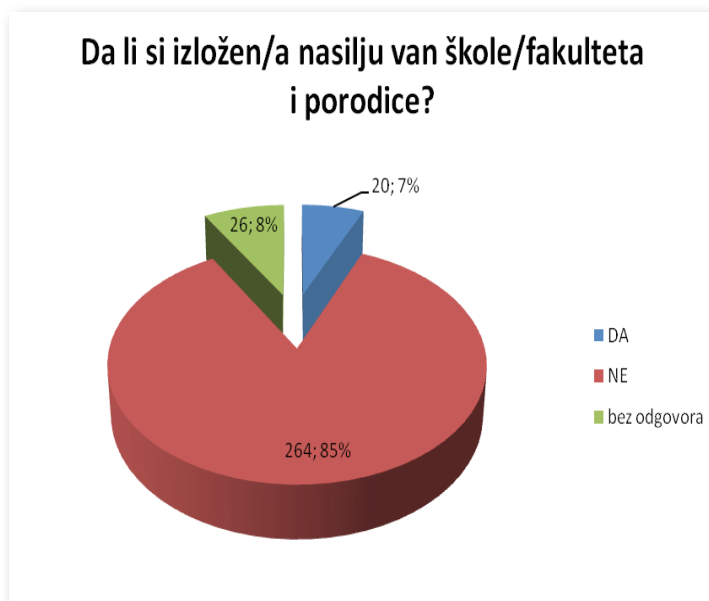

Koji oblik nasilja?	Frekvencija	Procenti
Fizičko	5	
Seksualno	8	4%
Verbalno	29	8%
Ekonomsko	1	0%
Psihičko	31	9%
Nešto drugo	1	0%
Bez odgovora	253	77%
UKUPNO:	310	100%

Na pitanje da li si izložen/a nasilju van škole/fakulteta i obitelji, odgovori su sljedeći: Da je reklo 20 (7%) ispitanika/ispitanica, 264 (85%) Ne, i bez odgovora 26 (8%) ispitanika i ispitanica.

Grafikon i tabela br. 19

Da li si izložen/a nasilju van škole/fakulteta i porodice?	Frekvencija	Procenti
DA	20	7%
NE	264	85%
Bez odgovora	26	8%
UKUPNO:	310	100%

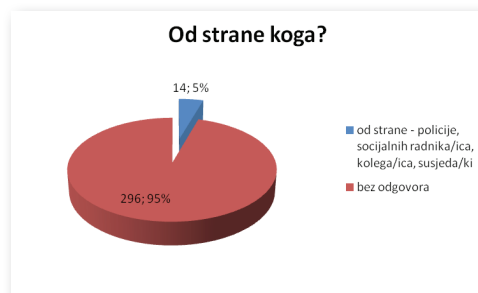
Na sljedeće pitanje ispitanici/ce su odgovorili/e da su najviše izloženi/e verbalnom i fizičkom nasilju i to od strane policije, socijalnih radnika/ica, kolega/ica i susjeda/e, sto se vidi na prikazanim grafikonima i tabelama 20 i 21.

Grafikon i tabela br. 20

Koji oblik nasilja?	Frekvencija	Procenti
Oblik nasilja – fizičko, verbalno	13	4%
Bez odgovora	297	96%
UKUPNO:	310	100%

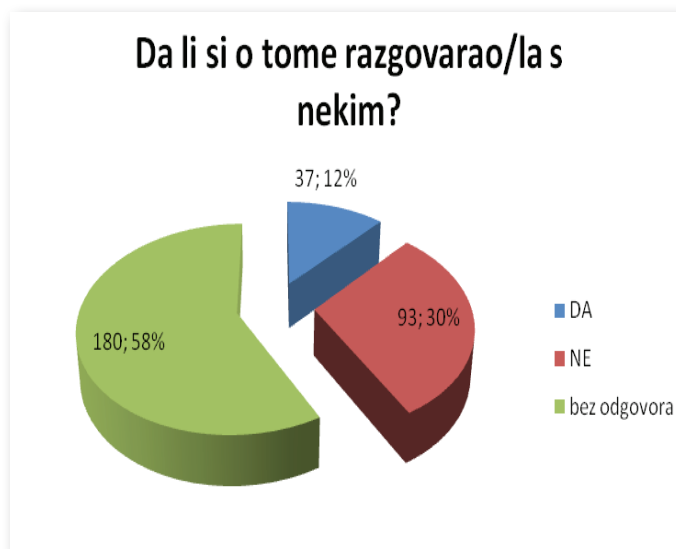
Grafikon i tabela br. 21

Od strane koga?	Frekvencija	Procenti
Od strane – policije, socijalnih radnika/ica, kolega/ica, susjeda/e	14	5%
Bez odgovora	296	95%
UKUPNO:	310	100%

O ovom problemu 37 (12%) ispitanika/ica je razgovaralo s nekim, 93 (30%) nisu razgovarali/e, i 180 (58%) nije odgovorilo na ovo pitanje.

Grafikon i tabela br. 22

Da li si o tome razgovarao/la s nekim?	Frekvencija	Procenti
DA	37	12%
NE	93	30%
Bez odgovora	180	58%
UKUPNO:	310	100%

Od 310 ispitanika/ispitanica 185 (60%) ih ne zna da u Bosni i Herecegovini postoje SOS telefoni za žrtve (preživjele) nasilje, 116 (37%) ih zna za broj, i 8 (3%) nije odgovorilo na ovo pitanje. Prema odgovorima iz ovog pitanja vidi se da čak 60% osoba uopće nema informaciju o postojanju SOS telefona, a što se može vidjeti i na prikazanom grafikonu i tabeli.

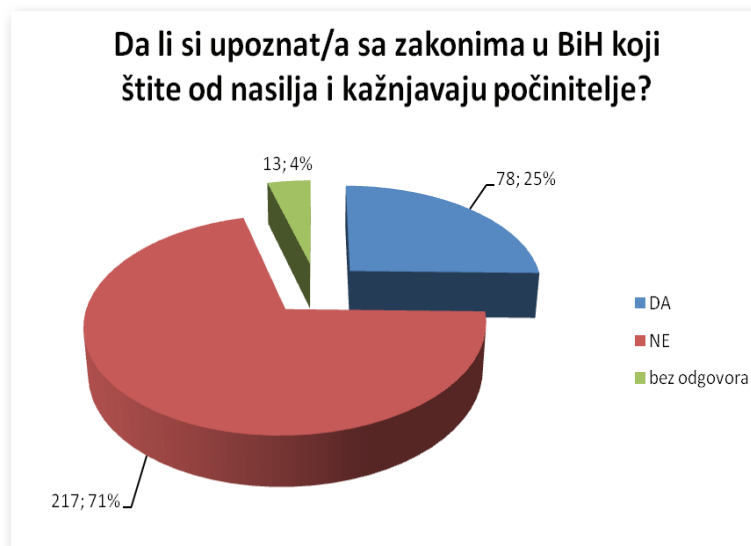
Grafikon i tabela br. 23

U slučaju nasilja znate li broj SOS telefona za žrtve (preživjele) od nasilja?	Frekvencija	Procenti
DA	116	37%
NE	185	60%
Bez odgovora	8	3%
UKUPNO:	310	100%

Iako postoje Zakoni u BiH koji štite žrtvu od nasilja i kažnjavaju počinitelje, samo 25% (78) ispitanika i ispitanica je reklo da znaju za Zakone, 4% (13) nisu dali/e nikakav odgovor na ovo pitanje, a čak 71% (217) ispitanika/ica su odgovorili/e da ne znaju da postoje ovakvi Zakoni u Bosni i Hercegovini. Rezultati ovog pitanja mogu se vidjeti i na grafikonu i tabeli prikazani ispod.

Grafikon i tabela br. 24

Da li si upoznat/a sa Zakonima u BiH koji štite od nasilja i kaž	Frekvencija	Procenti
DA	78	25 %
NE	217	71 %
Bez odgovora	13	4 %
UKUPNO	310	100 %

3.2. Rezultati

Na osnovu prikupljenih podataka došle smo do zaključka da djeca i mladi znaju šta je to nasilje, 306 ili 98% ispitanika/ispitanica je reklo da zna šta je nasilje, 2 ili 1% su odgovorili/e da ne znaju i 2 ili 1% nisu dali/e nikakav odgovor, što je potvrdilo našu hipotezu¹ H1, međutim postavlja se sljedeće pitanje da li djeca i mladi znaju prepoznati nasilje i da li su upoznati sa oblicima nasilja, što je i naša druga tvrdnja odnosno hipoteza H2.

Kroz ovo istraživanje može se jasno vidjeti da veoma mali broj ispitanika i ispitanica prepoznaje sve oblike nasilja, odgovori su bili usmjereni najviše na verbalno i fizičko nasilje, dok je za ekonomsko nasilje čulo samo 7% ispitanika/ica. U našem društvu se ne priča dovoljno, jasno i glasno o svim oblicima nasilja, posebno u obiteljima gdje još uvijek prisutna tradicionalna vladavina - patrijarhat, pa samim tim djeca i mladi nemaju neku mogućnost da saznaju nešto više o oblicima nasilja.

Iako u BiH postoje SOS telefoni za žrtve preživjele nasilje, na osnovu dobijenih podataka može se također vidjeti da čak 185 ispitanika/ispitanica ili 60% od ukupnog broja ne znaju da postoje SOS telefoni za žrtve (preživjele) nasilje, samo 116 ili 37% ispitanika/ispitanica znaju da postoje SOS telefon, pa stoga tvrdnja da djeca i mladi u BiH znaju za postojanje SOS telefona za žrtve koje su preživjele nasilje nije potvrđena hipoteza³ H3.

Kada se pogledaju podaci iz upitnika koji se odnose na tvrdnju da djeca i mladi ne poznaju zakone u BiH koji štite žrtve nasilja i kažnjavaju počinitelje, utvrdile smo da je potvrđena hipoteza⁴ H4. Samo 25% ili 78 od ukupno 310 ispitanika/ispitanica je znaju da postoje zakoni u Bosni i hercegovini koji štite žrtve i kažnjavaju počinitelje. Ovi podaci jasno potvrđuju glavnu hipotezu ovog istraživačkog rada, gdje se pretpostavilo da djeca i mladi nemaju dovoljno saznanja o navedenim tvrdnjama. Kada se pogledaju podaci iz upitnika koji se odnose na stručnu spremu roditelja, 55% (majka i otac) ima završeno srednje obrazovanje, kada je u pitanju visoko obrazovanje tu dolazi do malih oscilacija u odnosu na majke i očeve(majka 12%, otac 14%), nezavršena osnovna škola također su male razlike (majka 4%, otac 1%), viša škola isto tako mala je razlika(majka 13%, otac 17%), dok najveće oscilacije između oca i majke se mogu vidjeti kada je u pitanju završena osnovna škola, pa prema dobivenim podacima 14% majki ima završenu osnovnu školu, dok je samo 5% očeva sa završenom osnovnom školom. Iz ovog primjera se također može vidjeti da postoji patrijarhat i diskriminacija nad ženskom populacijom.

Što se tiče hipoteze H5 moglo bi se konstatovati da stručna sprema roditelja jednim dijelom utiče na to koliko će djeca i mladi imati saznanje o tome šta je nasilje i koji oblici nasilja postoje, te kome se mogu obratiti u slučaju da im se desi nasilje. Nepismenost roditelja nije nešto što bi uzrokovalo nasilje kao posljedicu

---

te nepismenosti. Očigledno je da uzroke za ponašanje roditelja ne treba tražiti u stepenu stručne spreme. Nedovoljna komunikacija od strane roditelja/ki i nastavnika/ica, profesora/ica sa djecom i mladima, pružanje informacija o oblicima nasilja i nasilju kao društvenom problemu.

Iz popunjenih upitnika i kroz analizu većina ispitanika/ica odgovorili/e su da nisu izloženi/e niti jednom obliku nasilja, ali se može postaviti pitanje i povezati sa glavnim hipotezom, da li smo dobile ovakve rezultate upravo iz razloga što djeca i mladi nisu dovoljno upoznati/e sa svim oblicima nasilja i ne znaju ga prepoznati. Pa samim tim može se izvesti zaključak da smo iz tog razloga dobile ovakve odgovore.

3.3. Šta ljude potiče na agresivno ponašanje i koliko sve to može uticati na razvoj djeteta, njegov odgoj i obrazovanje?

Ispoljavanje agresivnosti znači oslobađanje tenzija izazvanih raznim faktorima: ratne traume, nezaposlenost, zdravstveno stanje, strah od gubitka zaposlenja, frustracije i drugo. Agresivnost se akumulira u organizmu, kada prođe određenu granicu, neizbježno dolazi do ispoljavanja agresivnosti. Da li je to opravdanje za ono što se čini djeci i mladima? Opšta društvena situacija pobudila je u odraslima, ali i u djeci i mladima izražen naogn za primjenu sile bilo da se dešava u obitelji, školi/fakultetu ili van nje. U okolnostima objektivnih društvenih kretanja sve se više kreće prema sopstvenoj dezorganizovanosti što se odražava na poremećenost obiteljskih odnosa na relacijama supružnici, roditelji i djeca. Nezdрави odnosi u obitelji negativno utiču na razvoj mlade ličnosti što je uistinu prisutno posljednjih godina.

Roditelji utiču na svoju djecu i obratno. Oni su prvi edukatori/edukatorice, dijete je ogledalo porodice iz koje dolazi. Ono dolazi u školu onakvim kakvim ga je učinila, odgojila njegova/njena obitelj. Da li je obitelj od nje/nje napravila agresivnu ličnost ili ne? Odgovor treba potražiti u izraženoj nespremnosti mlađih (djece i mladih), ali i starijih da o problemu nasilja, o njegovoj pojavi otvoreno govore. Svjedoci/svjedokinje smo da je pojava nasilništva izražena u školama i na ulicama. Napadačko ponašanje podrazumijeva verbalne, fizičke i druge oblike nasilja. Gledano sa strane situacija u društvu, kada je u pitanju nasilje nad djecom i mladima i poznavanje oblika nasilja, te znanje o tome kome prijaviti i kome se obratiti ako se zadese u takvim situacijama naizgled je alarmantna.

Jedan od mogućih odgovora na pitanje zašto se prišutkuje nasilje je nespremnost da se govori o tome, a možda i strah. Djeca i mladi neće govoriti, u većini slučajeva, zbog reakcije starijih. Zbog toga što nisu dovoljno educirani/e o tome koji oblici nasilja postoje i da niko ne treba ispoljavati bilo koji oblik nasilja.

3.4. Kako prevazići stanje i kako pronaći rješenje i mjere?

Odgovori mogu biti u potrebi za izgradnjom čitavog sistema društvene zaštite obitelji, jer je veliki broj onih obitelji koje su doživjele sopstvenu dezorganizaciju i dezorganizaciju pojedinih njenih članova/članica. U tom smislu, neophodno je što više surađivati sa nevladinim organizacijama, posebno sa onim organizacijama koje imaju otvorenu SOS liniju za žrtve nasilja, jer bez straha za otkrivanje identiteta mogu prijaviti problem i dobiti adekvatne upute, organizirati što veći broj edukacija u školi, koje se tiču prevencije nasilja nad djecom, kako u porodici, školi tako i van nje. Mladi u obiteljima treba da budu aktivni faktori u očuvanju njenog mentalnog zdravlja, jer samo u zdravim obiteljima formiraju se zdrave mlade ličnosti.

---

4. ZAKLJUČAK:

Istraživanje je provedeno na uzorku od 310 ispitanika i ispitanica i z devet različitih gradova u Bosni i Herecegovini (Sarajevo, Ilidža, Kiseljak, Banja Luka, Konjic, Zenica, Travnik, Jablanica, Dobo). Starosna dob ispitanika/ica je između 14 – 31 godine života, što znači da se radilo o djeci i mladim osobama, također obuhvaćene su ruralne, urbane sredine i predgrađa.

Ovim istraživanjem nastojale smo ispitati u kojoj mjeri djeca i mladi znaju o nasilju i da li mogu prepoznati i razlikovati oblike nasilja. Koliko su upoznati/e sa postojanjem SOS telefona u BiH za žrtve koje su preživjele nasilje, te da li znaju ili ne znaju o postojanju zakona u BiH koji štite žrtve i kažnjavaju počinitelje. Na temelju rezultata dobijenih na ovom istraživanju moguće je izvesti zaključke.

Rezultati analize upitnika pokazuju da je od ukupnog broja djece i mladih njih 306 ili 98% su naveli/e da znaju šta je to nasilje, 2 ili 1% su rekli/e da ne znaju i 2 ili 1% nisu dali/e nikakv odgovor.

Prema rezultatima upitnika možemo zaključiti da djeca i mladi znaju definicije nasilja i vrste nasilja, ali ne prepoznaju i ne razlikuju oblike nasilja, samo 7% ili 66 ispitanika/ica je navelo ekonomsko nasilje kao jedan od oblika.

Ovim istraživanjem utvrđeno je da od ispitanog uzorka u školskoj spremi roditelja preovladava srednja stručna sprema.

Iznenaduje procenat da u 185 ili 60% slučajeva djeca i mladi ne znaju da postoji SOS telefon za žrtve koje su preživjele nasilje. Ali isto tako porazna je činjenica da od 310 ispitanika/ica čak 217 ili 71 % nisu čuli ili ne znaju da u BiH postoje zakoni koji štite žrtve i kažnjavaju počinitelje.

Prema ovom istraživanju, jedan od uvjeta i prioriteta bi trebalo da bude uvođenje edukacija u škole i na fakultete koje je vezano za problem nasilja i oblike nasilja, kako za roditelje, tako i za učenike/učenicke, studente/studentkinje, natavnike/nastavnice, profesore/profesoricke. Veoma često je neophodno roditeljima ukazati na probleme s kojima se susreću njihova djeca. Razvijanje međusobne komuniakcije je jedan od ključnih faktora na kojem treba što više raditi kako bi se ukazalo na problem nasilja koji je prisutan u našem društvu. Obitelj je stub svega, ona odgaja i obrazuje svoje dijete i mlade zajedno sa odgojno – obrazovnim institucijama i samo zajedničkom suradnjom škola, fakulteta, obitelji, nevladinih organizacija i općenito društva mogu se psotići dobri rezultati, kako bi se stvorila zdrava buduća populacija, bez nasilničkog ponašanja, spremna da djeluje pozitivno u društvu.

5. LITERATURA

1. Vukosavljević N., (2000) „ **Nenasilje** „Centar za nenasilnu komunikaciju, Sarajevo
2. Termiz.Dž., (2003), „**Metodologija društvenih nauka**“,TKD Šahinpašić, Sarajevo
3. Goleman, D. (1997),“ **Emocionalna inteligencija**“, Zagreb, Mozaik knjiga
4. Grupa autora, (1998),„**Knjiga o ljudskim pravima, bori se za svoja prava**“ Two Can, Banja Luka

---

6. PRILOZI

Upitnik za učenike/učenice i studente/studentkinje

U sklopu inicijative *“Upoznaj svoja prava i žensku istoriju, osnaži se i aktiviraj!”* Fondacija CURE vrši ispitivanje o nasilju.

Upitnik se sastoji od tvrdnji i pitanja sa ponuđenim odgovorima koje treba pažljivo pročitati, procijeniti i odgovoriti. Kreiran je od strane CURE tima i vrši se s ciljem da se prikupe podaci i mišljenja mladih o vršnjačkom nasilju.

Molimo te da pažljivo pročitaš pitanja i da daš svoje odgovore. Upitnik ne treba potpisivati, a tvoji odgovori će služiti isključivo u istraživačke svrhe. Stoga te molimo da na sva pitanja odgovoriš iskreno. Za ispunjavanje ovog upitnika ne treba više od 15 minuta.

Za pojašnjenje pogledaj pojmovnik sa definicijama za terminologiju.

Datum.....

Mjesto.....

UPITNIK

1.) Datum, mjesec, godina i mjesto rođenja?

Datum, mjesec i godina rođenja .....

Mjesto rođenja.....

2.) Pol ispitanika/ca

a.) ženski

b.) muški

c.) interseks

3.) Rod ispitanika/ca

a.) muški

b.) ženski

c.) transrodna

d.) transeksualna osoba

4.) Sredina u kojoj živiš je

- a.) grad   b.) predgrađe   c.) selo

5.) Da li živiš sa roditeljima/starateljima?

- a.) želim sa ocem i majkom
- b.) želim sa starateljem i starateljkom
- c.) želim sa majkom ili starateljkom
- d.) želim sa ocem ili starateljem
- e.) ne želim sa roditeljima

6.) Školska sprema roditelja/ke ili staratelja/ke

Majka ili Starateljka

- a.) nezavršena osnovna škola
- b.) osnovna škola
- c.) srednja škola
- d.) viša škola
- c.) visoka škola

Otac ili Staratelj

- a.) nezavršena osnovna škola
- b.) osnovna škola
- c.) srednja škola
- d.) viša škola
- c.) visoka škola

7.) Da li su tvoji roditelji/ke ili staratelji/ke zaposleni/e?

- a.) DA   b.) NE

8.) Da li znaš šta je nasilje?

- a.) DA   b.) NE

9.) Da li si čuo/la za neke od oblika nasilja?

- b.) DA   b.) NE

10.) Ako DA, zaokruži za koje oblike si čuo/la?

- a.) seksualno
- b.) verbalno
- c.) fizičko
- d.) ekonomsko
- e.) psihičko
- f.) ovo nije nasilje ako je učinjeno uz pristanak osobe
- g.) sve navedeno
- h.) ništa od navedenog

11.) Ako DA, navedi koji su ovo oblici nasilja?

- a.) milovanje, buljenje, zagledanje, rukovanje, dodirivanje.....nasilje
- b.) psovanje, vikanje, vrijeđanje, svađanje.....nasilje
- c.) silovanje, genitalno sakaćenje, incest, pedofilija.....nasilje
- d.) prijetnja, ucjenjivanje, izolacija, manipulacija.....nasilje

12.) Ako NE, šta ti se čini prihvatljivim odgovorom (označi sa: da, ne, možda)?

- a.) nasilje je kada ti neko dosađuje, _____
- b.) nasilje je svaki čin protiv naše volje koji nas ugrožava, _____
- c.) nasilje je kada nam neko prijeti, _____
- d.) nasilje je kada nas neko miluje, _____
- e.) nasilje je kada nas neko istuče, _____
- f.) nasilje je kada nas neko ogovara, _____
- g.) nasilje je kada nas neko obožava, _____
- h.) nasilje je svakodnevna svađa, _____
- i.) nasilje je sve gore navedeno, _____

13.) Da li si izložen/a nekom od oblika nasilja?

- a.) nisam izložen/a nijednom obliku nasilja
- b.) izložen/a sam fizičkom obliku nasilja
- c.) izložen/a sam verbalnom obliku nasilja
- d.) izložen/a sam seksualnom obliku nasilja
- e.) izložen/a sam svim navedenim oblicima nasilja

14.) Ako si odgovorio/la sa DA na bilo koje osim a.) da li si zatražio/la pomoć?

- a.) DA
- b.) NE

15.) Ako DA, od koga? _____

16.) Da li je tvoja sestra ili brat izložen/a nekom od navedenih oblika nasilja?

- a.) nije izložen/a nijednom obliku nasilja
- b.) izložen/a je fizičkom obliku nasilja
- c.) izložen/a je verbalnom obliku nasilja
- d.) izložen/a je seksualnom obliku nasilja
- e.) ne znam

17.) Ukoliko si izložen/a nekom od navedenih oblika nasilja, navedi od strane koga? (zaokruži sve što odgovara)

- a.) odraslih, nepoznatih lica
- b.) nastavnik/ica, profesor/ica
- c.) roditelja/staratelja (mama, tata, sestra, brat)
- d.) kolega/ica
- e.) rodbine (tetak, tetka, dedo, nena/baka, amidža/ujak, ujna, dajdža, dajdžinca, rođak, rodica.....)
- f.) susjeda/de
- g.) neko drugi _____

18.) Da li si izložen/a nasilju u školi/fakultetu i od strane koga?

- a.) Da, od strane nastavnika/ca, profesora/ica
- b.) Da, od strane drugog osoblja
- c.) Da, od pojedinih učenika/ca, studenata/tkinja
- d.) Ne, ni od koga

19.) Ako DA, koji oblik nasilja?

- a.) fizičko
- b.) seksualno
- c.) verbalno
- d.) ekonomsko
- e.) psihičko
- f.) drugo, navedi _____

20.) Da li si izložen/a nasilju van škole/fakulteta i porodice?

- a.) DA
- b.) NE

21.) Ukoliko je tvoj odgovor Da, navedi od koga i koji oblik nasilja?

- a.) Od strane: _____
- b.) Oblik nasilja _____

22.) Da li si o tome razgovarao/la s nekim, ako DA, navedi?

- a.) DA
- b.) NE
- c.) Navedite s kim _____

23.) U slučaju nasilja znaš li broj SOS telefona za žrtve (preživjele) od nasilja?

- a.) DA   b.) NE

24.) Da li si upoznat/a sa Zakonima u BiH koji štite od nasilja i kažnjavaju počinitelje?

- a.) DA   b.) NE

25.) Ako DA, napiši koje _____

Hvala na odvojenom vremenu!!!!!!

Pojmovnik sa definicijama za sljedeću terminologiju

Spolni identitet – Društveni konstrukt i društvena i zakonska klasifikacija bioloških karakteristika koja dijeli tijela/osobe na samo dvije kategorije na osnovu genitalija i reproduktivnih organa i funkcija. Nasuprot tome, poznate/postojeće kategorije su: interseks, ženski i muški.

Identitet je vlastita spolna samokoncepcija, ne neophodno ovisna o spolu koji je pripisan rođenjem.

Rodni identitet – Individualni konstrukt vlastitog identiteta/izražavanja koji potvrđuje, negira i/ili nadilazi društveno zadane i formirane spolne i rodne uloge “muškaraca” i “žena” kao i cijelu binarnu osnovu “muškog” i “ženskog”. Također, društveni konstrukt spola koji po definiciji određuje društvene uloge “muškaraca” i “žena”, to jeste kreira konstrukt žene i muškarca

Identitet je vlastita spolna samokoncepcija, ne neophodno ovisna o spolu koji je pripisan rođenjem.

Interseksualne osobe kreiraju svoj rodni identitet i izražavanje prema vlastitoj želji, osjećaju. Uglavnom interseksualne osobe prihvate jedan rodni identitet, no nije pravilo. Neke interseksualne osobe se ne identificiraju po rodu (i/ili spolu), ili ga za života mijenjaju. Rodni identitet je dakako odvojen i ne mora pratiti rodno izražavanje.

Transrodna osoba čije su rodne značajke različite od spola u kojem je rođena (mogu biti velike razlike između spola i roda ili ih ne mora biti uopće). Transrodna osoba je svaka osoba čiji je rodni identitet i/ili rodno izražavanje drukčije od tradicionalnih, društveno definiranih rodnih uloga i normi.

Transeksualna osoba je ona transrodna osoba koja ima jasnu želju i namjeru da promijeni svoj spol, kao i osoba koja je djelomično ili potpuno modificirala (uključuje fizičku i/ili hormonalnu terapiju i operacije) svoje tijelo i prezentaciju, izražavajući svoj spolni i rodni identitet i osjećaj sebe.

O Fondaciji CURE – Herstory

Fondacija CURE je nastala iz potrebe da se mijenjaju stavovi bh. društva u odnosu na nasilje protiv žena kako bi nasilje koje se dnevno događa konačno postalo nezamislivo, nedopustivo za svakog građana i svaku građanku. Jos 2004. godine počele smo rad kao skupina volonterki i realizirale kalendar globalne kampanje 16 dana aktivizma protiv nasilja na osnovu roda i/ili spola.

Već 2005. godine bile smo registrirane u feminističku aktivističku fondaciju pod nazivom CURE, a značenje ove riječi i na engleskom jeziku (lijek, iscjeljenje) usvajamo kao dio svog stava da feminizam iscjeljuje i osnažuje individue, zajednice, društva.

Aktivistice-pokretačice inicijative za CURE feminističku zajednicu radile su u grupama za ženska ljudska prava u BiH i regiji skoro dekadu. Procesi koji su se vodili za poboljšanje života žena u to vrijeme su uglavnom imale fokus na ekonomsku i socijalnu, psihološku pomoć ženama, ali je fokus uglavnom bio i na žene kao žrtve.

Kao jedno od glavnih političkih uporišta Fondacije CURE stoji feminizam i politička angažovanost građanstva.

Feministički aktivizam nam je omogućio prostor u kojem su žene preživjele, jake, neustrašive i sposobne, a žrtve su žene koje nisu preživjele ili su u procesu osnaživanja, iscjeljenja od nasilja koje im se dogodilo.

Stoga su naši početci obilježeni izlaženjem na ulice u znak javnog protesta protiv nasilja, organiziranjem performansa protiv nasilja, pozivanjem najrazlicitijih individua – umjetnica/ka, naučnica/ka, edukatora/ica, aktivista/ica, građanki/građana da je nasilje neprihvatljivo, da je odgovornost svake individue da zaustavi nasilje, i da je pitanje zaustavljanja nasilja protiv žena osnovno pitanje zdravlja našeg društva.

Iako aktivno djelujemo već petu godinu, veći dio ovog perioda radimo volonterski, ali i osobe i organizacije koje su surađivale sa nama do sada. To nam omogućuje da praktično ilustrujemo važnost angažmana u lokalnoj zajednici a za one inicijative koje na direktan i indirektan način poboljšavaju kvalitet života u našem okruženju. Ovdje posebno mislimo na iniciranje i realizaciju brojnih uličnih akcija i kampanja za zaustavljanje rodno uslovljenog nasilja, umjetničke akcije koje direktno razbijaju stereotipe o ženskim i muškim ulogama, karakteristikama, ispisivanje i pamćenje priča žena iz najrazlicitijih dijelova Bosne i Hercegovine i mnogo više.

Od samog početka CURE rada, surađujemo sa ženskim grupama iz Bosne i Hercegovine, feministicama i feministima iz sve manje fragmentirane feminističke zajednice u našoj zemlji, a posebno nam je važna saradnja sa feminističkim grupama iz regije, bilo da rade za ženska ljudska prava kroz pravni savjet, kampanje, umjetničke procese, izdavaštvo ili istraživačke radove.

Dugoročna vizije Fondacije CURE jeste otvoriti Multimedijalni Edukativno Resursni Centar za djevojčice i žene BiH, Centar koji će biti otvoren za sve osobe znatiželjne učiti (sebe i/ili druge) o feminizmima, feminističkom pokretu u BiH, angažiranoj umjetnosti, ekologiji, slobodnom softwaru, volonterizmu i angažmanu u lokalnoj zajednici, i drugo. Ovaj je centar mjesto koje zamišljamo kao ostvarenje sna da se cjelokupan rad ženskih i feminističkih grupa iz BiH i regije okupe na jedno mjesto susreta, da postanu edukativni i inspirativni predlošci učenja i rasta feminističke zajednice u našoj državi.

Pozivamo te da nam se pridružiš!

CURE Foundation – towards positive social changes

Address: (c/o Human Rights House); Ante Fijamenga 14b, 71000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Tel/Fax: + 387 33 270 610, E-mail: info@fondacijacure.org

Web: <http://www.fondacijacure.org>, www.zenskegrupebih.fondacijacure.org,

www.pitchwise.fondacijacure.org

*Ovo istraživanje je realizovano u sklopu edukativne inicijative “Upoznaj svoja prava I herstory, osnaži se I aktiviraj!”
uz finansijsku podršku CFD – “Die feministische Friedensorganisation” iz Švicarske*